

Kontakt

En film om Gud, existensen och mänsklighetens eviga frågor – och om en konflikt med urgamla anor – den mellan tro och vetande.

Åldersrekommendation:
gymnasiet

En filmhandledning av
Åsa Sjöström

Historik

Sedan urminnes tider har människan sökt sitt ursprung och letat efter tecken på liv i kosmos. Med den växande imperialismen under slutet av 1800-talet och expansionen av vetenskap och teknik, som följde i dess spår, lade man också i rent bokstavlig bemärkelse under sig nya territorier, de vita platser på kartan som kallades "jungfrulig mark" erövrades med teknologisk och militär övermakt.

Det var i samma anda som man betraktade universum, Cecil Rhodes var en av dem som långtansfullt blickade upp mot stjärnhimlen, när erövringen av hela den väldiga afrikanska kontinenten inte tycktes honom nog. Tursamt nog hade han inte den teknologi som krävdes, men det fanns andra som var mer vetenskapligt insatta och som förstod implikationen av radiovågornas upptäckt. Om man som Guglielmo Marconi kunde sända budskap över oceanen med den trådlösa telegrafan, så kunde man också "tala med planeterna".

Nikola Tesla blev den förste som byggde en sändare (i Colorado, USA) för att sända ut budskap i rymden. Han tyckte sig också få svar, något som samtiden underligt nog var skeptisk till. Många forskare vid denna tid var nämligen övertygade om att planeten Mars var befolkad av en teknologiskt överlägsen civilisation. Denna övertygelse hade kommit av "upptäckten" av det man kallade Mars kanaler, ett spindelvävsliknande system av linjer som täckte planetens yta och som observerats i

Vad händer med oss människor den dag vi får kontakt med en främmande livsform i universum? Jodie Foster spelar en radioastronom som upptäckerr intelligent liv i rymden.

teleskop redan på 1870-talet. Så småningom skulle man förstå att det hela var en optisk synvilla, orsakad dels av teleskopet och dels av den mänskliga hjärnans förmåga att söka skapa ordning i kaos. Vid tiden för Teslas sändare fanns det alltså många, även bland forskare och vetenskapsmän, som trodde att det fanns liv på Mars. Trots det och trots att Tesla var en ansedd uppfinnare, så blev han misstrodd av sin samtid och betraktad i samma ljus som en UFO-fantast idag. "Talandet med planeterna" kom av sig redan i inledningsskedet, men den moderna SETI-forskningen (Search For Extraterrestrial Intelligence) har ändå sitt ursprung i Teslas tidigare experiment. Den moderna forskningen kom igång i början av 1960-talet, då några forskare vid Cornell University föreslog att man skulle försöka fånga in signaler från andra världar med hjälp av radioteleskop.

Några år senare kom antologin "Interstellar Communications", där Alastair Cameron sammanfattade den hittillsvarande forskningen på detta område. På 60- och 70-talen söktes på både ryskt och amerikanskt håll efter liv i kosmos.

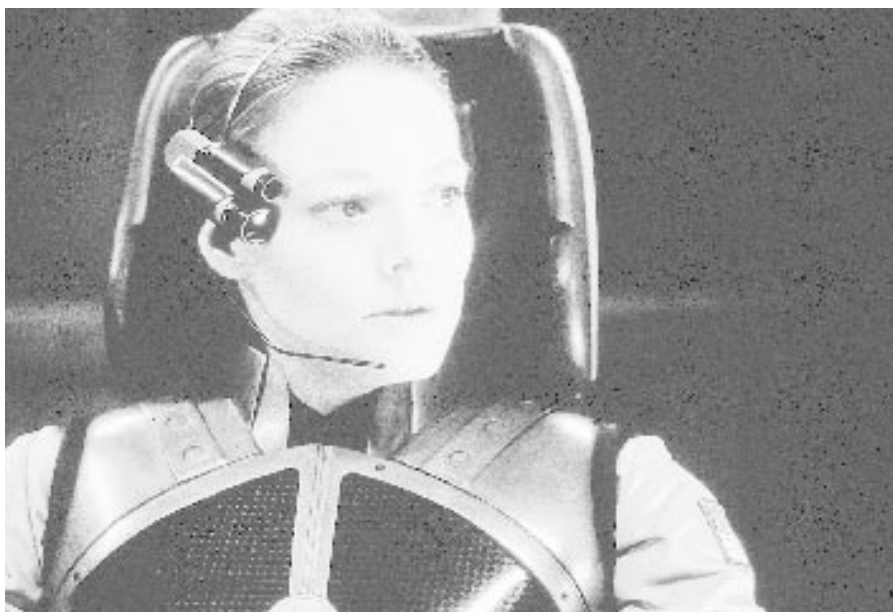
Ryska forskare på Krim spanade i Vintergatans centrum och i Andromedagalaxen. Frank Drake och Carl

Sagan i USA letade efter supercivilisationer i fyra olika galaxer, utan att finna några som helst bevis. Romanen "Kontakt", som ligger till grund för filmen, har alltså inspirerats av denna fantastiska, men ändock vetenskapliga verklighet.

Men sökandet går vidare, ett av problemen är naturligtvis de oerhörda avstånden. Vårt kända solsystem är bara som en liten mikroskopisk punkt på ett äpples yta (om själva äpplet är vårt universum) och utanför detta universum tänker man sig många fler, tanken svindlar där oändligheten tar vid. De signaler vi skickar ut när kanske inte fram förän efter eoner av ljusår, när själva jorden har upphört att existera! För vår synliga horisont i universum är en gräns i tiden – inte i rummet. I själva verket kan en del stjärnor vars ljus vi just nu beskådar, redan ha upphört att existera när denna syn når fram till oss.

Med sådana perspektiv kan det vara förstäligt om man gav upp sökandet, men sådan är nu inte människans natur. Nya framtidsvisioner uppkommer hela tiden och nya djärva expeditioner för att utforska det stora Okända.

De bär namn som "Project Sentinel" (vaktpost) eller som ett av de senaste "Serendip". (Serendipity är

3 Arrowway – Jodie Foster – sätter sig "maskinen" på väg till stjärnbilden Vega.

engelska för att upptäcka något av en slump.)

I Serendipprojektet kan man lyssna på 21 miljoner våglängder samtidigt. En dator slår larm så snart den särskiljer något från den vanliga galaktiska radiostrålningen. Varje dygn kommer det in cirka 70 000 signaler, som inte är som de vanliga bruset, men de allra flesta av dessa visar sig vara naturlig radiostrålning. Precis som är fallet när det gäller rapporter om UFON (Unidentified Flying Objects).

Återstoden av signalerna försöker forskarna analysera för vad som eventuellt kan komma att visa sig vara budskap från främmande världar.

Carl Sagans "Kontakt" målar alltså upp ett förvisso fantastiskt, men ändå inte otroligt scenario. Vad som är Science Fiction idag, kan mycket väl vara verklighet imorgon. Precis som Jules Vernes resor till månen, som ansågs otroliga på 1800-talet men är ett nästan vardagligt begrepp idag. En del forskares teorier är mer fantastiska än någon fritt fantiserad Science Fiction-historia.

Enligt Tor Nørrestrandens bok "Världen växer", är vårt universum långsamt expanderande ungefär som ett gäsande bröd. (The Big Bread) Vi sitter inne i brödet på en liten degbit och ser de andra degbitarna och håligheter avlägsna sig från oss. Vi kan inte se hela brödet från vår plats i degen, eftersom brödet inte har

existerat tillräckligt länge för att ljuset från de avlägsnaste delarna skulle ha hunnit fram till oss.

Ju längre tid som går, desto mer ser vi av brödet, vi kommer alltså att kunna se längre och längre ut i det oändliga brödet och upptäcka allt fler tomrum (som alla långsamt blir större och större), omgivna av alltmer uttänjda degbitar. (Galaxerna)

Denna teori påminner också om Gaia-hypotesen, som ser vår jord som en levande organism, en helhet av biologiska och kemiska processer, som strävar efter den optimala balansen för biologisk överlevnad.

(Gaia-teorin publicerades i New Scientist på 70-talet av en engelsk fysiker. Gaia, efter en grekisk jordgudinna.) Människan är inte skapelens herre, men väl det centrala nervsystemet i denna väldiga kropp. ★ *De olika teorier om universum som ni känner till, både vetenskapliga från böcker och tidskrifter, och mer Science Fiction betonade från TV, radio och film, finns det någon skillnad mellan de teorier som baseras på erkända fakta och de fantiserade berättelserna?*

Kan ni nämna fler exempel på fantastiska idéer, som liksom Jules Vernes mänresor senare visat sig bli verklighet? (Det finns ju också exempel på idéer som visat sig vara falska, som t ex kanalerna på Mars.)

Filmens handling

Ett föräldralöst underbarn Dr Ellie

Arrowway är filmens huvudperson. Hon är en kontroversiell men briljant forskare, som lägger ner all sin energi på SETI-forskning, av många kollegor ansett som ett inte helt rumsrent begrepp. Trots sin ungdom är hon chef över en enhet, som systematiskt lyssnar efter signaler från rymden i jättelika radioteleskop. I tillbakablickar får vi följa hennes personliga utveckling fram till ögonblicket då hennes forskning leder till ett genombrott så revolutionerande att man från de styrandes sida (från presidentämbetet till Pentagons militärer) omedelbart försöker hemligstämpla hela projektet, vilket dock misslyckas.

I tillbakablickarna på Ellies barndom förklaras hennes behov av detta sökande i universum. Hur hon föstrades av en far, som hon är starkt knuten till, och som hon lärt sig allt av när det gäller planeter och stjärnor och att utforska okända världar.

Ellies sökande är inriktat på att finna spår av intelligent liv någonstans ute i de enorma galaxvidderna. Chansen att finna vad hon söker i de för det mänskliga förnuftet ofattbara avstånden har sämre odds än nålen i höstacken. Till sin hjälp i det tappra sökandet har hon ett hängivet team, lika inställda som hon själv på att inte ge upp. Hennes uppgift liknar en sagohjältinnas uppdrag, som t ex att plocka upp alla sandkornen i en sjö innan soluppgången, ett omöjligt uppdrag som kräver magisk (eller gudomlig) intervention.

Hon blir dessutom motarbetad av andra forskare, framförallt av sin chef David Drumlin, som gör allt för att skära ner hennes statliga anslag. Han lyckas sänna henne, men när allt ser som mörkast ut kommer hjälpen (bokstavligen som en skänk från ovan) från en excentrisk miljardär (S.R. Hadden), som från sitt ständigt jorden runt-cirkulerande jet-flygplan ser till att hon kan återuppta och till och med intensifiera sin forskning. Detta leder så småningom till ett genombrott, som inte bara förändrar historien, utan också innebär ett paradigmskifte: människan kan inte längre se sig själv som ensam i universum, precis som hon en gång var tvungen att revidera den bild som placerade jorden i solsystemets och till och med universums

medelpunkt.

Mellan forskarmödorna möter Ellie också kärleken i form av en sökande ung man. Hans utgångspunkter är dock väsensskilda från hennes, han är troende och nalkas problemen med en mystikers intuitiva insikt. Hans sökande sker på ett känslomässigt plan, medan hon envisas med att vilja ha bevis, eller kalla fakta som det så målande heter. De får omvända roller när hon axlar den manliga strukturen, en världsbild baserad på rationalitet och empiriska bevis, medan han får stå för det känslomässiga och "överhettade", det som i allmänhet brukar lastas det kvinnliga tänkandet. Hon väljer att bryta kontakten med honom, trots eller kanske på grund av att han också påminner henne om hennes döde far. Han berör någonting alltför känslomässigt i Ellie, något som hon (det sårade och övergivna barnet) med alla medel försöker fly ifrån.

När de senare möts är det vid skilda sidor av presidentens bord. De har olika uppfattning om hur man skall tolka och bemöta Budskapet, dvs signalerna från världsrymden som är en talserie baserad på de första primtalen, och därmed omöjlig att förklara som naturfenomen eller slumpmässig. De signaler som följer visar sig efter en problemfylld tolkning av koden innehålla en detaljerad beskrivning av Maskinen – en enmansfarkost av stor komplexitet, som skall föra en enda mänsklig passagerare ut i rymden.

Ellies chef är nu inte sen att ta åt sig äran för de nya upptäckterna. Han utmanövrerar henne också som den förste som skall åka ut i rymden i den märkliga farkosten. Maskinens komplexitet är sådan att man inte kan betrakta den mänskliga passageraren som astronaut, utan just som passagerare. Den styrs och byggs på den främmande intelligensens villkor. Som den chef och politiske manipulatör David Drumlin är får han också plikta med sitt liv för sin hänsynslöshet. Rymdfarkosten utsätts nämligen för sabotage under själva uppskjutningen, den totalförstörs i en explosion iscensatt av de fundamentalister som vägrar att revidera sina teologiska teorier.

Det ser ut som om hela projektet

med maskinen som är oerhört kostsamt och har krävt ett globalt samarbete med pengar och teknik, skall haverera.

Återigen blir det S.R. Hadden (en man som dyker upp på de mest oväntade platser, likt en sagans trickster), som möjliggör en fortsättning för experimentet med maskinen.

Denna gång är det Ellie själv som skall sändas ut mot Vega och Vintergatan (varifrån signalerna kommer). Palmer Joss försöker hindra henne från att resa, mest av rent personliga skäl. Ellie offerar utan att tveka sitt liv (och den personliga kärleken) på vetenskapens altare. Det viktigaste i hennes liv är att ta reda på sanningen.

Så skickas hon iväg ut i rymden, med de blå ögonen vidöppna för att inte missa en glimt av de kosmiska vidderna, och landar efter en spektakulär (special effects avdelningen har lyckats över förväntan) resa, eller snarare landsätts på en riktig paradisisland med vit sand och vajande palmer. Det påminner om jorden, men är mitt i Vintergatan, stjärnorna speglas i ett azurblått hav. Över stranden kommer en gestalt som så småningom tar formen av hennes döde far.

Hon har kommit till Evigheten, och fadern är på en och samma gång Far, Extraterrestrial varelse och Gud. Det är så nära en uppenbarelse som man kan komma i en rymdfarkost.

Vid återkomsten till jorden längs en genväg på några miljoner ljusår, som likt "maskhål" i ett äpple tar en kortare väg mellan två motsatta punkter på äpplets yta, så har ett dygn förflutit enligt Ellies klocka. Hon har farit fram genom universums maskhål, fortare än man kan säga ordet HUMBUG, vilket är omvärldens dom då hon kliver ur Maskinen, som enligt observatörerna på jorden, aldrig lämnat jordens atmosfär.

Kapseln har bara fallit ned i havet, där Ellie befunnit sig i ett icke-kontaktbart tillstånd under cirka tjugo minuter. Hon har inte heller lyckats få med sig ett enda bevis på sin inter-galaktiska färd, inte ett enda stoftkorn från Vintergatans alla nebulosor och kringrusande asteroider – till och med den medförda videokameran

visar bara brus. Själva är hon dock övertygad om vad hon sett och varit med om, något som hon tårögt vittnar om i ett offentligt förhör där hon får redogöra för sitt "misslyckande".

Det är i denna domstolsscen, som det sker en helomvändning, eller ett paradigmskifte i Dr Eleanor Arrows vetenskapliga hjärna. Dvs hon gör vad en Snowboardåkare kallar en "360-gradare". Hon kommer helt enkelt fram till en fullständigt motsatt ståndpunkt till sina tidigare tvärsäkra vetenskapliga påståenden att allt som inte kan bevisas inte är sant.

Hon kan bara konstatera att hon inte har några bevis – men likväl var hon där! Hon har sällat sig till de troende, de som VET utan att veta HUR.

Fadersgestalten

Ellie är – sitt lillgamla förnuft till trots – i mångt och mycket ett övergivet barn. Hon maskerar sin längtan i ett hårt drivet arbetstempo och en attityd som inte tillåter några betongblock att bli hinder på vägen. Hon är så upptagen av sitt stora Mål att hon knappt märker stenarna på vägen.

Minnet av fadern är sammanvävt med det stora MÅLET, att utforska universum, FÅ SVAR, kanske på den för människan allra banalaste men också viktigaste frågan: Vad är meningen med Livet??

Mötet med fadern på en planet någonstans i Vintergatans stjärnmyller rymmer flera tolkningsmöjligheter. Det är som en ekvation med flera lösningar. På det inre känslomässiga planet är det den avbrutna relationen med fadern, som tas upp igen, det är ett möte med Peter Pan-perspektiv – hon vägrar helt enkelt att bli vuxen. Han är precis som den dagen han lämnade henne när hon gick i sjätte klass. Man kan frestas att tolka det som ett särdrag i vår kultur (och då speciellt i USA). Vi kan inte acceptera döden, och det perspektiv som åldrandet och döden ger. Vi är som en generation av eviga tonåringar, som tror att vår teknologi kan betvinga naturen – och med den döden.

Den andra lösningen ser fadersgestalten som Gud, en allvetande och alltomfattande Gud, som är alla människors far, Universums största

och minsta gemensamma nämnare. Det är inte långt ifrån en gammaltestamentlig herre med vitt skägg. Mötet med Gud gör Dr Arroway ödmjuk, och medveten om sina känslor och behov och därmed också mottaglig för Palmer Joss kärlek när hon återvänder till jorden.

Det tredje svaret är kanske mer skrämmande, och det är ett tema som återkommer flitigt i Science-Fiction litteraturen: en kosmisk intelligens vars form vi inte förstår med vårt mänskliga förnuft, men så stor och genomträngande att den finner sin väg in i människans innersta önsknings- och behov, den kan maskera sig i en älskad gestalt eller ta vilken form den vill, eftersom den utnyttjar människans egen projiceringsförmåga. I filmen *Kontakt* antar gestalten en "god kraft", den vill bara hjälpa mänskligheten. I mardrömsperspektivet däremot är gestalten en "Alien" (en främmande), som invaderar kroppen – den blir en "bodysnatcher", kanske är detta helt enkelt ett modernt begrepp för Djävulen.

Då är vi tillbaka vid de gamla begreppen – Gud, Djävulen och möjligheten till evigt liv. Alltså de frågor som mänskligheten alltid brottats med. Filmen ger inga nya svar och meningen med livet, om nu en sådan finns, försvinner ut i den oändliga rymden just där rummet (och kanske också tiden) kröker sig.

★ *Vad skulle hända på jorden om filmens scenario blev verklighet?*

Skulle världens regeringar försöka mörklägga det hela, precis som sker i filmen – dvs viss information skulle censureras innan den nådde allmänheten? På vilket sätt skulle en mörkläggningskunna ske?

En av effekterna av censur som i olika grad förekommer i alla länder (även i USA där "Freedom of the Press" är ett honnörsord), är att rykesspridningen kan härja fritt. En vandringssågen blir snart nog en myt!

Diskutera på vilket sätt sekretessbeläggning kan påverka moderna myter som t ex förekomsten av UFO:n eller rykten om att utomjordingar redan kraschat på jorden.

Många människor är övertygade om att bl a pyramiderna och de kilometerlånga figurerna (synliga bara

från luften), som ristats in i jorden på Andernas högplatåer skapats av teknologiskt avancerade besökare från yttre rymden. Erich von Däniken som skrivit flera böcker om dessa "besök från Gudarna", har toppat bestsellerlistor världen över. Är det kanske så att vi gärna vill tro på Gudar och /eller Utomjordiska varelser, att vi i vår moderna tid helt enkelt behöver något att tro på?

Att vi inte skulle vara ensamma i universum är en både skrämmande och tröstande tanke. Diskutera de motstridiga känslor som ett sådant budskap skulle skapa hos människor.

Inför 2000-talet – Glappet

Ett litet "men" finns inbyggt i filmens budskap, en reservation inför andra – ännu ej förstäligen – tolkningar. Ellies kapsel som skulle föra henne mot stjärnorna, lämnar aldrig jorden; den misslyckade uppskjutningen varar bara i tjugo minuter. På hennes videobandspelare där hon som en tapper liten scout tryckt in RECORD-knappen syns bara brus och störningar.

Det intressanta är att tiden inte stämmer, det inspelade bruset är tjugo timmar långt, lika långt som Ellies egna beräkningar av sin resa. Ellie tror sig ha färdats genom de "maskhål", som vissa forskare tror är genvägar i universum!

Är det då möjligt för människan att färdas genom tiden?

Detta är något som människan alltid spekulerat i. Några svar finns inte att få, då måste man nog med hjälp av en god fé färdas fram och tillbaka till tidens ände. För något facit existerar ännu inte, eller också är människan inte rustad att förstå det. Det finns ett glapp mellan vad vi tror och vad vi vet.

Vi står inför ett nytt årtusende och modebegreppet just nu är "New Age". Med detta tycks menas allt som inte kan förklaras och innefattar någon form av andligt sökande. Som om sökandet efter svar var något alldeles nytt och lika trendmedvetet som vår- och höstkollektionerna i Paris. Men bakom varje trend och modeguru finns samma gamla frågor: Vad är meningen med livet? Eller som titeln på en berömd målning av Paul Gauguin: Vilka är vi? Varifrån kommer vi? Vart går vi?

★ *Vad ÄR meningen med livet? Hur påverkar tusenårsskiftet vårt tänkande och våra känslor?*

Vad är New Age begreppet och varför är det så "inne" just nu?

Är människan egentligen emotionellt mogen för all den samlade kunskap och teknik, som vi nu mer än någonsin tidigare, har tillgång till?

Litteraturlista och källor

Peter Nilson – *Solvindar* – En bok om rymd och människor Norstedts 1993

Peter Nilson – *Rymdlyd* – En bok om katastrofer och underverk Norstedts 1992

Tor Nørrestrand – *Världen växer – En bok om slumpens historia* Bonnier Alba 1994

The quest for Gaia – New Scientist – 6 February 1975 Dr James Lovelock FRS Dr Sidney Epton

Gunnar Fredriksson – *20 Filosofer*: kapitlet om Platon Pan/Norstedts, 1994

PRODUKTIONSUPPGIFTER:

USA 1997

Manus: James V. Hart, Michael Goldenberg efter Sagans bok

Regi: Robert Zemeckis

Foto: Don Burgess

Musik: Alan Silvestri

Klipp: Arthur Schmidt

Scenografi: Ed Verreux

I ROLLERNA:

Ellie Arroway – Jodie Foster

Palmer Joss – Matthew

McConaughey

David Drumlin – Tom Skerritt

Rachel Constantine – Angela Bassett

S. R. Hadden – John Hurt

Ted Arroway – David Morse

Michael Kitz – James Woods

TEKNISKA UPPGIFTER:

Längd: 150 min

Format: Panavision

Ljud: Dolby SDDS

Censur: Från 7 år

Svensk premiär: 7.11.1997

DISTRIBUTION:

Warner Bros, Box 9503, 102 74 Stockholm Tel 08-658 11 50, fax 08-658 64 82